

บทคัดย่อ

โครงการ การศึกษาวิจัยชีวิตชุมชนลำน้ำโพงตอนกลางเพื่อพื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้ อ.กุดชุม จ.ยโสธร โดยนายปรีดี ศรีวะอุไร เป็นหัวหน้าโครงการ พื้นที่ดำเนินงาน 5 ชุมชน จาก 2 ตำบล ที่ได้รับประโยชน์จากลำน้ำโพง คือ บ้านโสกบุญปุน บ้านท่าลาด บ้านสันติสุข บ้านหนองผึ้งน้อย ของตำบลโนสี และบ้านกุดหิน ตำบลกำแมด อำเภอกรุดชุม จังหวัดยโสธร ลำน้ำโพงมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยแหล่งน้ำในเขตอำเภอกรุดชุม อำเภอป่าติ้ว อำเภอคำเขื่อนแก้ว แล้วไหลลงลำเซบ้าย ลำน้ำโพงมีน้ำไหลเกือบทตลอดปี ในส่วนที่ไหลผ่านอำเภอกรุดชุม พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์อย่างเช่นตำบลโนสี ตำบลกำแมด ได้ใช้เป็นแหล่งอาหารทางธุรกิจที่สำคัญของหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นอาหารป่าตามธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง มันแขง ผักพื้นบ้านตามฤดูกาล สมุนไพร และเป็นแหล่งจับปลาที่สำคัญของชาวบ้าน สร้างรายได้เพิ่มให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่รอบๆลำน้ำโพง จึงทำให้ลำน้ำโพงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในชุมชน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลำน้ำโพงมาเป็นเวลานานจนไม่อาจจะแยกวิถีชีวิตคนกับลำน้ำโพงออกได้ จนเมื่อมีการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชน ลำน้ำโพงก็ได้รับผลกระทบจากการบุคลอก ทำให้ต้นไม้ส่องฟื้งของลำน้ำโพงถูกทำลาย อาหารธรรมชาติที่อยู่ริมคลองสูญหายไป ปลากัดน้อยลงไปเรื่อยๆ ปลานางชนิดก็ได้สูญพันธุ์ไป ด้วยความผูกพันและอยากรหันแหล่งทำมาหากินมีความสมบูรณ์เหมือนในอดีต จึงได้รวมกับชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านทำการศึกษาวิจัย โดยมีคำมั่นวิจัยว่า 1) วิถีชีวิตชุมชนมีความสัมพันธ์กับลำน้ำอ่าอย่างไร 2) การพื้นฟูและอนุรักษ์ลำน้ำโพงมีวิธีการอย่างไร 3) แหล่งอาหารทางธรรมชาติในลำน้ำโพงมีอะไรบ้าง และมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชนกับลำน้ำโพงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งอาหารธรรมชาติที่มีอยู่ในลำน้ำโพงตอนกลาง 3) เพื่อศึกษาหาแนวทางในการพื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารทางธรรมชาติในลำน้ำโพงตอนกลางที่เหมาะสมกับชุมชน ระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 มิถุนายน 2551 ถึง 30 กันยายน 2552 รูปแบบในการศึกษาวิจัย เป็นการศึกษาข้อมูลของชุมชนในด้านวิถีการดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์จากลำน้ำโพง รวบรวมข้อมูลของทรัพยากรทั้งบนบกและในน้ำ ซึ่งในการศึกษาระบบนี้ใช้วิธีการศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบฟอร์ม มีการพูดคุยกับผู้รู้ในชุมชนเพื่อทราบถึงวิถีของชุมชนในอดีต มีการตรวจสอบข้อมูลผ่านเวที รวมทั้งการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การเก็บข้อมูลมีทีมเยาวชนที่เป็นอาสาสมัครลงเก็บข้อมูลตามแบบฟอร์ม ส่วนทีมผู้ใหญ่ทำหน้าที่รวบรวมเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ซึ่งทำให้ได้แนวทางในการพื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรในลำน้ำโพงเพื่อให้เป็นแหล่งอาหารของคนที่ยังคง และที่สำคัญทางโครงการยังทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อแสวงหาภาคีร่วมมือในการที่จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลที่เกิดจากการศึกษาวิจัย ชุมชนได้รับทราบข้อมูล ความสัมพันธ์ของลำน้ำโพงที่มีต่ochumชนในอดีตและปัจจุบัน จากการเก็บข้อมูลทำให้ได้มีการถ่ายทอดจากครุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้เยาวชนได้เห็นวิถีของชุมชนผ่านการบอกเล่าข้อมูลโดยคนในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดแนวทางและได้รับความ

มือในการดำเนินงานระหว่างเยาวชน ผู้ใหญ่ ต่อการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ เนื่องจากความร่วมแรงร่วมใจของเยาวชนจาก 5 ชุมชน ที่เป็นทั้งทีมวิจัยและอาสาสมัคร และยังสามารถเชื่อมประสานกับคนในครอบครัว หรือแม่แต่คนใกล้ชิด โดยการประชาสัมพันธ์ปากต่อปาก จนสามารถนำมาร่วมพัฒนาชุมชนที่มีต่อการพื้นฟูทรัพยากรในลำน้ำโขง และสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเก็บข้อมูล ได้นำไปสู่การวางแผนเพื่อปฏิบัติการพื้นฟู มีการออกแบบร่วมกันถึงวิธีการที่จะทำให้ลำน้ำโขงพื้นฟูสภาพเดิม หรือรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน สิ่งที่ชุมชนมองร่วมกัน คือ การสร้างจิตสำนึกให้เกิดกับคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรของท้องถิ่น การปลูกต้นไม้ริมฝั่งโขงซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ของท้องถิ่น ที่ไม่ยืนต้น พืชอาหาร ตลอดจนการร่วมแรงร่วมใจของชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านในการจัดทำเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การสร้าง wang pla เพื่อให้ปลาเมีี้ยงคู่อาศัยใช้ทางไช่ ซึ่งชุมชนได้นำเอาพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาร่วมด้วย โดยเชื่อว่าคนท้องถิ่นให้การเคารพเชื่อถือหลักคำสอนของศาสนา จะทำให้คนยำเกรงและไม่กล้าที่จะล่วงล้ำเข้าไปหากินในเขตอนุรักษ์ แนวทางในการพื้นฟูลำน้ำโขง ได้ก่อให้เกิดกฎระเบียบในเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีกลุ่มคนจากทั้ง 5 หมู่บ้านเข้ามาร่วมกันดูแลภายใต้ชื่อ กลุ่มรวมพลคนรักษ์ลำน้ำโขง ทำหน้าที่สอดส่องและเป็นแกนนำในการประสานกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้จากการศึกษาวิจัยชุมชนมีแนวคิดไปในทางเดียวกันว่า งานพัฒนาจากภาครัฐที่มีมีต่อลำน้ำโขง เช่น การขุดคลอก ไม่ได้ส่งผลดีต่อชุมชนเลยแต่ส่งผลเสียมากกว่า ดังนั้นการแสดงของชุมชนต่อการคัดค้านเพื่อไม่ให้มีการขุดคลอก หรือหากจะทำการอันใดโดยไม่ผ่านความเห็นชอบจากชุมชนจึงเป็นสิทธิของชุมชนที่ต้องแสดงออกร่วมกัน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ถือว่า ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและยังทำให้ชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ และวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่สำคัญการที่ชุมชนได้นำข้อมูลจากการศึกษา แล้วสามารถสนับสนุนกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน และคงอุดถึงพัฒนาชุมชนที่สามารถสืบทอดนโยบายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป